

Prorokyňa s latinským brkom, Hrotsvita z Gandersheimu (Prvá časť)

Lucia Laudoni

22. júna 2021 ✚ Kultúra

Dokonalosť sa vlieva do ľudského slova ako cesto do formy. Nepochádza od človeka, tvorcom formy je Boh. Aj túto myšlienku treba pripísať na vrub stredovekej kanoničky Hrotsvite z opátstva Gandersheim, ktorá vstúpila do dejín – a vďaka závoju pokory nevedela prečo.

Mocný hlas. Potomkyňa saských šľachticov si svoje starogermánske meno preložila do jazyka večného Ríma ako *clamor validus*, čím pravdepodobne narážala *ad vocem clamantem* Krstiteľa a na jeho prorokovanie na púšti. V čom spočívala Hrotsvitina prorocká misia? Bola prvou *scriptrix dramatum in gremio Latinitatis christianae*, presnejšie, na germánskom Západe. Písala drámy s dialogickým nábojom a časovo predbehla mystičku a polyhistorku Hildegardu z Bingenu.

Hrotsvita v kruhu svojich poslucháčov.

Zdroj: Hulton Archive Collection / thoughtco.com / deliriumnerd.com

Meno Hrotsvita existuje vo viacerých formách, napríklad Rosvita či Hrotsvit. Podľa etymológov sa skladá zo substantív chvála a sláva. Pred očami sa nám rozprestiera celý vejár výkladov: „tá, ktorej slávou je sila“, „moc slávy“ alebo „sláva zakliata v sile“. Skutočným zmyslom existencie človeka na zemi je oslavovať Boha. Budovanie akéhokoľvek diela, materiálneho či duchovného, má byť prežiarené bohoúctou. Slávou Hrotsvity bol Boh – a Boh ju urobil slávnou.

Latinská *οἰκουμένη* ju docenila až o niekoľko storočí *post mortem*. Presné *spatium* jej života sa s odstupom času nedá vymerať. Sviečka Hrotsvitinho života horela približne v rokoch 935 – 973 (niekde sa uvádza 995). Narodila sa v Bad Gandersheime, v mestečku preslávenom soľnými prameňmi, aby sa sama zmenila na mystické brko klasickej vzdelanosti osolené soľou kresťanskej viery.

Veľký milovník *ars versificandi* nemecký humanista Konrad Celtis sa v roku 1501 zaslúžil o (takmer) kompletne vydanie diela prvej integrálnej dramaticky nežného pohlavia na latinskom Západe. Celtisovu edíciu zdobili ilustrácie Albrechta Dürera. Aké muselo byť vedcovo prekvapenie, keď v útrobach Bavorskej štátnej knižnice objavil kódex (jeho súčasná signatúra je Clm 14485) s dielom neznámej svetskej kanoničky,

ktorá v 10. storočí básnicky dokonale „pokrstila“ pohanského dramatika Terentia!

Z hrobky zabudnutia na svetlo Božie. Konrad Celtis, v latinčine Celtis, pripravil editio princeps Hrotsvitiných diel.

Zdroj: wikipedia.org

Rodák z Kartága Terentius s prídومkom Afer (Africký) to z pozície otroka dotiahol na elegantného spisovateľa, ktorý nám dobre zachoval konverzačnú latinčinu rímskej strednej vrstvy. Terentius je autorom šiestich hier a číslo šesť si v prípade počtu svojich dramatických opusov Hrotsvita požičala práve od neho. Kartáginec domestikovaný vo Večnom meste nepísal pre sivé masy. Zo svojich hier exkludoval obscénne slová a dbal na krásu jazyka.

Zo špinavého potrubia čistá voda nepotečie, nech je prameň akokoľvek priehľadný. Aj preto máme dbať na duchovnú čistotu našich úst.

Terentiove *comoediae* boli pre stredoveké rehoľníčky jedným z kľúčov k osvojovaniu si pravidiel latinskej konverzácie (kľúčom, ktorý nikdy nezhrdzavie!), ale ich profánny obsah nechával kresťanskú dušu stále smädnou. Hrotsvita z opátstva Gandersheim písala *ut Terentium imitaretur*, čo sama priznáva v prológu *Liber secundus* so šesticou vlastných hier.

Božia služobníčka obdarená hlbokou komprehenziou latinskej gramatickej štruktúry chcela dať spolusestrám vo svojom opátstve do ruky jednoduchú kresťanskú alternatívu k Terentiovi a vôbec si nepripúšťala, že tým vstupuje do dejín európskej literatúry.

Prvá Severoeurópanka, ktorá písala duchovné hry, merala klasikov pravítkom Písma.

Zdroj: images.fineartamerica.com

Hrotsvita *Gandersheimensis* dala svojim veršom „nálepku“ *comoediae* podľa vzoru Terentia Aferi. Antický pojem sa však nekryje so súčasným chápaním komédie v zmysle veselohry, paródie, grotesky či frašky, kde smiech býva drogou. Aj komédia môže byť zahalená čiernym mrakom bolesti a smútku, na rozdiel od tragédie sa však všetko dobre skončí.

Hrdinkami Hrotsvitiných komédií sú obrátené kurtizány a cnostné panny horiace pre Krista ako živé lampáše. Autorka sa nevyhýba ani otázkam pokušenia či znásilnenia. Jej brko je dôstojné a vážne. Pri pozornom čítaní nám však poštekli bránice aj komické prvky v modernom zmysle slova: keď sa pohanský sudca Dulcitius v rovnomennej hre pokúsi zneuctiť tri kresťanské panny, zázračne sa ocitne v objatí kuchynských hrncov.

Hrotsvitine komédie sa zrodili pod strechou benediktínskeho opátstva v Bad Gandersheim.

Zdroj: wikipedia.org

Čo ďalšieho navarila Hrotsvita v literárnej kuchyni? *Liber primus* je básnickou sýpkou, v ktorej dozreli prvé Hrotsvitine latinské klasy. Veniec básní (*carmina*) je faustovským rozprávaním o zapredaní duše diablovej. Tieto legendy (latinské *ad legendum* znamená na čítanie) majú edukatívno-sapienciálny charakter a zdôrazňujú, že každá zmluva s čertom, hoci pôsobiaca nevinne a výhodne, je nebezpečnou hrou s ohňom.

Liber tertius autorka venovala panovníkom Ottovi I. a Ottovi II. Dramatička si tu vyskúšala úlohu kronikárky. *Gesta Oddonis* oslavujú vládu vtedajšej ottonskej dynastie a *Primordia coenobii Gandersheimensis* mapujú počiatky Hrotsvitinho domovského opátstva atramentom zbožnosti.

Komédie v *Liber secundus* sa vyznačujú dôrazom na dialóg a minimalizovaním scénickej akcie. Odborná obec preto prišla s názorom, že kanoničky a mníšky tieto hry iba nahlas deklamovali, ale neinscenovali ich. Prípadné javiskové stvárnenie však mohlo byť realitou, pretože Hrotsvita mala prepojenie na ottonské dvorné divadlo. Nitkou spájajúcou šľachtickú poetku zasvätenú Bohu s kráľovským dvorom bola abatyša.

Kláčiaca kanonička v spoločnosti abatyše Gerbergy odovzdáva Ottovi I. Veľkému rukopis *Gesta Oddonis*. Rytina Albrechta Dürera.

Zdroj: wikipedia.org

Do tajov slobodných umení Hrotsvitu zasväcovala dcéra Henricha I. Bavorského Gerberga, ktorá väčšinu života prežila v habite predstavenej gandersheimskeho opátstva. Pod jej vedením doslova kvitlo. Okrem školy a knižnice tu bol aj hospic a *refugium* pre pútnikov. Biblická Marta a Mária v harmónii kontemplatívneho a činného princípu.

Pravdivá kontemplácia nikdy nie je statickou nudou, a práca bez vnútorného stíšenia je iba krivou stoličkou, ktorej chýba jedna noha... Gerberga viedla svoju komunitu v duchu manželstva medzi piesňou a tichom.

Unica spes mundi – jediná nádej sveta. Kaligrafické okienko do manuskriptu s tvorbou prvej latinskej poetky z nemeckých zemí.

Zdroj: wdl.org

Hrotsvita sa už ako dvadsiatnička stala učiteľkou a spočiatku písala potajomky. V posledných desaťročiach sa jej dielo číta okuliarmi feminizmu. Riziko, že na verše skromnej latinskej poetky, ktorá v 10. storočí písala o silných kresťanských ženách, bude umelo aplikovaný feministický „lak“, nie je malé. Žiaľ, aj osobnosťou bingenskej harfy svätej Hildegardy sa dnes pýšia rôzni pokútني bylinkári bez toho, aby spoznali Hildegardino učenie v ortodoxnej komplexnosti.

Päť zo šiestich Hrotsvitiných hier (*Gallicanus*, *Dulcitius*, *Callimachus*, *Abraham* a *Paphnutius*) majú mužské mená (zrejme pridelené Celtisom). Šiesta komédia nesie názov *Sapientia*. Múdrost bola pre Hrotsvitu duchovným erbom.

Priepasť nenesie vinu za to, že ktosi do nej spadne... V pokračovaní si predstavíme Hrotsvitinu hru *Abraham*, ktorá je latinskou adaptáciou východnej legendy o prepodobnej Márii Egyptskej – padlej žene, ktorá klesla pod svojím krížom, aby znova vstala v sláve.

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/prorokyna-s-latinskym-brkom-hrotsvita-z-gandersheimu-prva-cast/>